

Munk Sándor ny. ezredes – Weiszhaar Imre ny. ezredes – Szabó András
alezredes:

AZ INFORMATIKAI SZOLGÁLAT 50 ÉVE (1966–2016)

Egy szolgálattörténet keretei

ÖSSZEFOGLALÓ: Az informatikai (korábban REVA) szolgálat ez év júniusában ünnepelte megalakulásának 50. évfordulóját. A lyukkártyás gépi adatfeldolgozástól induló vezetéstámogatás napjainkra eljutott a honvédelmi tárca minden szervezete, ezen belül minden arra jogosult számára elérhető informatikai szolgáltatások koráig. Az évforduló indokolja a múlt áttekintését, rendszerezését. A publikáció célja a szolgálat 50 éves története kereteinek felvázolása, legfontosabb eseményeinek, eredményeinek összegzése, megalapozva ezzel a szolgálattörténet megírását, részterületei kidolgozását.

KULCSSZAVAK: REVA, szolgálattörténet, informatikai szolgálat története

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség Informatikai Szolgálata 2016. június 30-án ünnepi állománygyűlés keretében emlékezik meg megalakulásának 50. évfordulójáról. A vezérkar főnöke 1966. június 27-én rendelte el a jogelőd felső szintű irányítószervezet létrehozását július 15-i hatállyal, amelynek vezetőit augusztusban nevezték ki. Ekkor jött létre a Magyar Néphadsereg Számítóközpontja is. A szakterület 1971-ben vette fel a Rendszereszervezés, Vezetésgépesítés és Automatizálás (REVA), majd 1992-ben az informatikai megnevezést.

Bár 50 év egy ember életében elég hosszú idő, egy szolgálat esetében ez nem így van: az informatikai szolgálat a Magyar Honvédség szakterületei között a „fiatalabbak” közé tartozik. Napjainkra azonban már elérte a fiatal felnőttkort, és vált az egyik legnehezebb, de legreményteljesebb szakterületté. Az MH Informatikai Stratégiája szerint testvér szakterületével, a híradással együtt a jelen és a jövő meghatározó innovációs és hatékonyságnövelő tényezője.

Jelen publikáció az ünnepi rendezvény bevezető előadásának előkészítéséhez kapcsolódóan készült el; 15-20 percben ugyanis lehetetlen 50 év akár csak legfontosabb eseményeit, eredményeit megemlíteni, így felmerült, hogy egy bővebb változat megjelentetésével lehetne emléket állítani a szolgálat múltjának. A rendelkezésre álló idő természetesen nem volt elegendő a történetírás szakmai követelményeinek megfelelő szolgálattörténet kidolgozására, ami több kutató közreműködését és hosszú évek munkáját igényelné.

A fentiek figyelembevételével e publikáció csak a keretek felvázolását tűzte ki céljául, ennek megfelelően – bár jelentős mennyiségű levéltári, irattári és más dokumentum, valamint személyes élmények feldolgozására épül – csak a legfontosabb hivatkozásokat tartalmazza. A publikáció tartalma nem tekinthető teljesnek, azonban a szerzők reményei szerint hozzájárulhat az informatikai szolgálat történetének megírásához, annak egyes részterületei kidolgozásához.

A SZOLGÁLAT MEGALKULÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

Az 1960-as évek Magyar Néphadseregében napjaink informatikai szakterületének előzményei a vezetésgépesítés és automatizálás, illetve ehhez kapcsolódóan a gépi adatfeldolgozás formájában jelentek meg. A vezetés korszerűsítésének szükségessége a haditechnikai fejlődés – a hadseregek gépesítése, az automatizált fegyverek és fegyverrendszerek megjelenése, a rádióelektronikai eszközök elterjedése –, valamint a katonai vezetés hagyományos módszerei által biztosított lehetőségek közötti egyre növekvő mértékű ellentmondásban rejlett.

Vezetésgépesítés és automatizálás, gépi adatfeldolgozás

A szolgálat megnevezésében a rendszerváltásig a vezetésgépesítés és automatizálás fogalma játszott kulcsszerepet. Ez a kifejezés az 1950-es években, ebben a formában gyakorlatilag csak a katonai alkalmazásban jelent meg, mivel a második világháború után a katonai, ezen belül a csapatvezetés állt olyan kihívások előtt, amelyek szükségessé tették a vezetés hatékonysága, operativitása technikai eszközök alkalmazásával történő növelését.

A technikai fejlődés eredményeire épülő, a különböző tevékenységek eredményességét és hatékonyságát növelő *gépesítés és automatizálás* elsőként a korábban emberi vagy állati erővel és kézi eszközökkel végzett munkát váltotta ki, majd a gépeket kiegészítették irányítóberendezésekkel, a gépek irányítását is gépesítették. A *vezetésgépesítés és automatizálás* a katonai alkalmazásban a katonai vezetés, ezen belül a csapatvezetés korszerűsítésének egyik alapvető lehetőségeként, irányaként jelent meg az 1950–1960-as években.

A *gépi adatfeldolgozás* a 20. század közepétől az úgynevezett kis- és középgépekre, a lyukkártyás gépparkokra, majd az 1960-as évektől az elektronikus számítógépekre épült. Az összetettebb adatfeldolgozás lehetősége – elsőként a népszámlálási adatok feldolgozásában – a lyukkártyás berendezések segítségével jelent meg. A vállalatok, igazgatási szervezetek tevékenységében a korszak gyakran használt kifejezése az ügyvitel-gépesítés volt, amely az adminisztratív tevékenység, elsősorban a számvitel, bérszámfejtés, eszköz- és anyaggazdálkodás folyamatainak mechanikus és elektromechanikus gépekkel történő támogatására terjedt ki. Ezt a későbbiekben – a számítógépek egyeduralmává válásával – váltotta fel a számítástechnika.

A vezetésgépesítés kérdései a szolgálat megalakulásáig

1966-ot megelőzően a vezetésgépesítés kérdéseivel több HM-szerv is foglalkozott. A technikai kérdések az MNVK 5., majd Haditechnikai és Fejlesztési Csoportfőnökség, az adatnyilvántartás, elemzés és szolgáltatás, illetve a vezetéskorszerűsítés kérdései az MNVK 1., majd Hadművelési és az MNVK 3., majd Szervezési Csoportfőnökség feladatkörébe tartoztak.¹ A szolgálat megalakulásához közvetlenül a békevezetés fejlesztésére létrehozott ún. KÖZPONT bizottság tevékenysége vezetett.

Az MNVK 5. Csoportfőnökség 1964 márciusában terjesztette fel az „*Alapkövetelmények a vezetés korszerűsítésére irányuló feladatok megoldására*” című követelményrendszert,² amely szerint meg kell kezdeni az új technikai, köztük számítástechnikai eszközök lehetőségeinek és alkalmazásának megismerését, felmérését, a kapcsolódó vezetési módszerek

¹ Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) Különgyűjtemény (KGY) II/b-11. Az MN REVA Szolgálatfőnökség története (1966–1980). (1985. 08. 17.)

² HL MN 1964/T – 21/24. őrzési egység (ő. e.). (1964. 03. 31.)

kidolgozását és a szükséges szervezési változtatások vizsgálatát. A dokumentum azzal számolt, hogy a korszerűsítés végső célja a vezetés automatizálása, amelynek teljes megoldása 1970 utánra várható. A korszerűsítési javaslat lényeges eleme volt a *HM számítástechnikai központjának felállítása*. Ebben az időben már több gépi feldolgozási feladat létezett, és a csoportfőnökségek, szervek számos további igényt körvonalaztak.

Az *MNVK 1. és 3. Csoportfőnökség* 1964 októberében készített elgondolást és javaslatot a *Magyar Néphadsereg egységes nyilvántartási, adatszolgáltatási, statisztikai-beszámolási, tájékoztatási rendszerének felülvizsgálatára, korszerűsítésére*. A 3. csoportfőnökségen már az 1950-es évek eleje óta folyt a nyilvántartási és statisztikai tevékenység. A honvédelmi miniszter 1965 januárjában adott ki parancsot az MN egységes adatszolgáltatási, nyilvántartási és vezetésgépesítési (automatizálási) rendszerének kialakítására, amelyben a vezetésgépesítés (automatizálás) már kiemelt szerepet játszott. Az adatszolgáltatási és jelentési rendszer problémáinak megoldására az 1. csoportfőnökség saját szervezetében javasolta egy vezetés-korszerűsítő alosztály felállítását.³

A HM Katonai Tanácsa az 1966. januári ülésén egy munkacsoportot („KÖZPONT bizottság”) hozott létre az MN-ben folyó vezetés továbbfejlesztésére, javítására, a végrehajtandó feladatok és végrehajtásuk rendjének meghatározására. Hiányosságként fogalmazódott meg, hogy a felső vezetés számára nem állnak rendelkezésre összesített és értékelt statisztikai adatok, minimális az előrehaladás a csapatvezetés tevékenységeinek gépesítésében, nem tapasztalható lényeges fejlődés a törzsek szervezetében, vezetési elveiben és módszereiben. Meghatározta, hogy a vezetés további javítása és korszerűsítése csak komplexen, a vezetés minden szintjét felölelő egységes elgondolás alapján oldható meg.⁴

A „Javaslat a KÖZPONT feladat irányelveire” című előterjesztést a *KT 1966. áprilisi ülése* tárgyalta. A vezetés javítására irányuló feladatok között szerepelt az *MN egységes adatszolgáltatási és nyilvántartási, tájékoztatási és jelentési rendszerének kidolgozása*, amely a csapatokat csak a legszükségesebb mértékben terheli, ugyanakkor az egyes vezetési szinteknek megfelelő részletességű és a korszerű ügyviteli gépek, eszközök alkalmazására épül. Az előterjesztés szerint a rendszer kialakításával párhuzamosan kell kidolgozni és fokozatosan be kell vezetni az adatszolgáltatás korszerű gépi módszereit. Megfogalmazódott az MN Számítástechnikai Központ, egy vezetésgépesítés fejlesztési alosztály és egy központi statisztikai elemző szerv előkészítő apparátusai létrehozásának szükségessége. A KT döntésében már csak az utóbbi szerepelt, feladatkörében a gépi adatfeldolgozó rendszer kialakításával.

Az MNVK önálló 12. osztály megalakulása

Az 1966. áprilisi KT ülés döntéseinek megvalósítása szervezeti szempontból viszonylag gyorsan realizálódott. A „KÖZPONT bizottság” jelentése és javaslata alapján a vezérkar főnöke 50 évvel ezelőtt, június végén elrendelte az informatikai szolgálat jogelődje felső szintű irányítószervének felállítását.

A „KÖZPONT bizottság” jelentése 1966. május 30-án összegezte a KT-ülésem megszabott feladatok végrehajtásának helyzetét, amelyben megállapította, hogy azok a továbbiakban nem oldhatók meg csak bizottsági munkával, a jelentkező feladatok megvalósításának,

³ HL MN 1964/T – 21/24. ö. e. Az MNVK 1. Csf-ég vezetéskorszerűsítő alosztály szervezeti határozványja.

⁴ HL MN 1979, 1206/2372. ö. e. Az 1966. január 12-i Katonai Tanács ülés anyaga.

koordinálásának egy központi szervezetben történő központosítása már eddig is szükséges lett volna. A jelentés melléklete tartalmazta a VK statisztikai elemző önálló osztály működési rendjére és feladataira vonatkozó javaslatot.⁵

A vezérkar főnöke 1966. június 27-én a 00100/56/1966. sz. intézkedésben rendelte el az MNVK önálló statisztikai és elemző osztály felállítását.⁶ Meghatározta, hogy az osztály a munkáját a „KÖZPONT bizottság” vezetőjének közvetlen irányításával végezze, és a végleges alárendeltségre később intézkedik. A mellékletben intézkedett arra is, hogy 1966-ban legfeljebb az osztály 50%-a tölthető fel, és az osztályvezető egyelőre nem nevezhető ki. Az intézkedés címzésében már a VK önálló vezetésgepesítési és statisztikai elemző osztály megnevezés szerepelt.

Az osztály feladata volt az MN jelentési, tájékoztatási, adatszolgáltatási és az ezzel összefüggő nyilvántartási rendszerének felülvizsgálata; javaslat kidolgozása a felső szintű békevezetési struktúrának megfelelő egységes rendszerre, valamint a vezetés- és ügyvitel-gepesítés (gépi adatfeldolgozás) lehetőségeire, alkalmazási rendszerére. Emellett feladatkörébe tartozott a számítástechnikai központ alárendeltségében történő irányítása, gépi-adatfeldolgozó rendszer kialakítása.

Felépítése a következő volt:

- osztályvezető és törzse (5 fő);
- vezetés korszerűsítést és gépesítést irányító alosztály (6 fő);
- elemző és tervező alosztály (5 fő);
- gépi adatfeldolgozást irányító alosztály (4 fő);
- statisztikai tájékoztató és dokumentációs alosztály (8 fő).

Mindösszesen 28 fő.

Az osztály működését hét fővel kezdte meg, az osztály vezető állományát a 0355/1966. HM parancs alapján 1966. augusztus 15-i hatállyal nevezték ki. Az osztályvezető I. helyettese, megbízott osztályvezető Zachár István őrnagy lett, helyettesének Szamosi Pál alezredest, alosztályvezetőknek Aradi Ede alezredest, Zsila József őrnagyot és dr. Vincze Tiborné századost nevezték ki. Az MN Számítóközpont alapító parancsnoka Majdán Pál alezredes volt.

A SZOLGÁLAT TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA A RENDSZERVÁLTÁSIG

Az informatikai szolgálat történetének első részét a rendszerváltásig terjedő időszak alkotja. Bár a feladatok, a rendelkezésre álló szervezeti, személyi erőforrások és technikai eszközök egyes változásai áthúzódnak 1989 utánra is, a Magyar Néphadsereg átalakulása Magyar Honvédséggé megfelelő elhatároló pontot képez. A szolgálat rendszerváltásig terjedő története három részre tagolható. Az első, alapozónak tekinthető időszak a szakterület vezetésében 1972-ben bekövetkezett jelentős személyi változásokkal és az új öt éves tervidőszak megindulásával zárható. A következő időszak két tervidőszak történéseit foglalja magában, amelynek végére a Magyar Honvédségben is megjelentek a későbbi időszakot meghatározó személyi számítógépek. A harmadik időszak pedig a rendszerváltásig hátralévő időtartamot foglalja magában.

⁵ HL MN 1964T, 21/24. ö. e. Jelentés az MN egységes adatszolgáltatási, nyilvántartási, jelentési és tájékoztatási rendszerének felülvizsgálatát és kialakítását, valamint a gépi adatfeldolgozás előkészítését és megoldását biztosító feladatokról.

⁶ HL MN 1964/T, 21/24. ö. e. Az MNVKF 00100/56/1966 intézkedése az MNVK önálló statisztikai és elemző osztály megalakítására. (1966. 06. 27.)

A vezetésgépesítési szakterület története 1966-tól 1971-ig

Az önálló 12. (vezetésgépesítési és statisztikai elemző) osztály, megalakulását követően, kettős feladatrendszerrel látott neki a munkának. Az 1967 júniusában elkészült szervezeti határozvány⁷ szerint az MNVK ö. 12. Osztály a vezérkar szerve a vezetés, ezen belül a csapatvezetés, az adatfeldolgozás gépesítésének (automatizálásának), korszerűsítésének irányítására, az egységes nyilvántartási és elemzési rendszer kialakítására, az adatszolgáltatási és elemző tevékenység szakmai irányítására. A szakterület első hat éve a szükséges képességek, a nyújtott szolgáltatások feltételei kiépítésének időszaka volt, amelyben a statisztikai elemző tevékenységgel szemben fokozatosan előtérbe kerültek a gépi adatfeldolgozás kérdései. Egy 1978-ban készült szolgálat-történeti tanulmány ezt az időszakot az útkeresés időszakának nevezte, amely aztán elvezetett egy új megnevezésű szolgálat megalakításához.

A szakterület szervezeti, személyi erőforrásai közé az időszak elején az önálló 12. osztály mint felső szintű irányítószerv és az alárendeltségében megalakított MN Számítóközpont (MNSZK) tartozott. Ezek mellett a VK 2. Csoportfőnökségén már az 1960-as évek elején megalakult egy gépi adatfeldolgozó szervezet. A két új szervezet részleges feltöltéssel kezdte meg működését, 1967 nyarán a feltöltöttség 60–70, 1969-ben 80–90%-os volt.⁸ 1970 októberétől az osztályvezető Hersiczky Lajos vezérőrnagy lett, Zachár István alezredes helyettesként dolgozott tovább. A szervezetrendszer folyamatosan bővült egyes HM-szervek gépi feldolgozást és statisztikai munkát végző alosztályaival, tisztjeivel, valamint az 5. HDS és az OLP vezetésgépesítési szerveivel.⁹

Az új szakterület szakemberállományának kialakítása (elsősorban a szervezők, programozók, matematikusok és üzemeltetők esetében), valamint az alkalmazó állomány felkészítése jelentős feladat volt. A megoldást a külföldi és hazai képzés és átképzés, valamint a polgári életből történő átvétel jelentette. A képzés bázisát a Leningrádi Híradó Akadémia, a moszkvai Frunze Katonai Akadémia, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) tanfolyamai képezték.

A szakterület technikai erőforrás-hátterét induláskor a KSH tulajdonát képező MINSZK–22 elektronikus számítógép, szervező- és könyvelőautomaták (középgépek), elektromechanikus és kézi számológépek (kiszámítógépek) és lyukkártyás gépsorok képezték. Az MNSZK számítógépközpontja 1966 végére készült el a Haditechnikai Intézet Szilágyi Erzsébet fasori körletében. Az időszak végére a Magyar Néphadseregben már 9 elektronikus számítógép üzemelt (1 db MINSZK–22, 3 db MINSZK–32, 3 db EMG–810 és 2 db Cellatron SER–2). Emellett 13 író- és szervezőautomata, 29 (elsősorban ASCOTA típusú) könyvelőautomata, 3 saját (egy BULL és két SZAM T5) és egy bérelt (UNIVAC) lyukkártyás gépsor volt használatban. Ezek az eszközök az MNSZK, 9 HM-szerv, az 5. HDS, az OLP és a ZMKA szervezetében működtek.¹⁰

A szakterület tevékenysége az első időszakban egyrészt a jelentési és tájékoztatási rendszer egységesítésére, a Határidős Jelentések Táblázatának egyszerűsítésére és a harc-készültséget meghatározó főbb mutatók rendszerének kidolgozására, illetve rendszeres és időszakos statisztikai tájékoztatók kiadására történő felkészülésre, másrészt a csapatvezetés

⁷ HL MN KGY II/b-11. Az MN REVA Szolgálatfőnökség története (1966–1980). (1985. 08. 17.)

⁸ HL MN 1979 – 1210/2376. ö. e. A HM Katonai Tanács 1967. június 7-i ülésének anyagai.
HL MN 1979 – 1215/2381. ö. e. A HM Katonai Tanács 1969. szeptember 19-i ülésének anyagai.

⁹ HL MN KGY II/b-11. Az MN REVA Szolgálatfőnökség története (1966–1980). (1985. 08. 17.)

¹⁰ HL MN 1970 – 153/318. ö. e. Összefoglaló jelentés a vezetésgépesítési szakterület felméréséről. (1970. 12. 04.)

gépesítési lehetőségeinek vizsgálatára, valamint a gépi adatfeldolgozási tevékenység beindítására irányult. A kísérleti gépi feldolgozások elsősorban anyagi-technikai, személyügyi és pénzügyi területen történtek. Több feldolgozást polgári vállalatoktól vettek át, 14 új feladatot maguk dolgoztak ki. Az egyes részfeladatok megoldásának manuális módszerét gépi adatfeldolgozás váltotta fel, ennek révén olyan új mutatók kerültek felszínre, amelyek a manuális feldolgozás során nem voltak ismertek. A tevékenységet jelentősen befolyásolta a szakismeretek, tapasztalatok szűkössége és az, hogy a szakterület helye, szerepe, jogállása nem volt rögzítve a szabályozó okmányokban.

A kiépülőben lévő szakterület helyzetét, eredményeit a *HM Katonai Tanácsa* több alkalommal tárgyalta, elsőként a megalakulást követően egy, majd három év múlva. Az 1967. júniusi ülés¹¹ meghatározta, hogy a rendelkezésre álló erőt, kapacitást a fő feladatra – a néphadsereg vezetésgépesítési, nyilvántartási rendszerének megfelelő kialakítására és megoldására – kell fordítani, a munkát a ténylegesen megoldható kérdésekre kell összpontosítani. Az 1969. szeptemberi ülés¹² anyagában első helyen már a vezető szervek és törzsek munkamódszerét korszerűsítő tevékenység szerepelt, ezt követték a jelentési és tájékoztatási rendszer és a gépi adatfeldolgozás bevezetésére irányuló tevékenység feladatai. Az előterjesztés részét képezte a szakterület fejlesztésének 1975-ig előrettekintő átfogó koncepciója. Távlati célként a komplex gépesített csapatvezetési rendszer létrehozása, illetve a békegazdálkodás és ügymenet –modern gépi eszközök alkalmazásán alapuló– korszerűsítésére irányuló tevékenység kialakítása fogalmazódott meg.

1970 őszén egy vezérkarfőnöki intézkedés alapján végrehajtották a *vezetésgépesítési szakterület bizottsági felmérését*, amelynek összefoglaló jelentése megállapította, hogy addig alapozó tevékenység folyt, felkészülés a további feladatokra. A technikai oldal – különösen az elektronikus számítógépek vonatkozásában – előreszaladt, és jóval meghaladta a szellemi kapacitás lehetőségeit. Megállapította, hogy a szakterület legszűkebb keresztmetszete a káderképzés. Az összefoglaló jelentés részét képezte egy 10 éves időszakot átfogó fejlesztési koncepció is.¹³

A felmérés eredményeként 1971 júniusától az osztály szervezete és megnevezése módosult, az új megnevezés – a Rendszer-szerzés, Vezetésgépesítés és Automatizálás rövidítésével – *MNVK Önálló REVA (12.) Osztály* lett. Az új szervezeti határozvány szerint az osztály a vezérkar szerve, az MN-ben és a Polgári Védelem katonai szerveinél folyó komplex információs rendszer-szerzésnek, a gépi adatfeldolgozás és az ebből fakadó adatszolgáltatás, a számítógépes, kis- és középgepes programok központi kidolgozásának, valamint a koalíciós és az állami, gazdasági vezetéshez kapcsolódó egységes katonai számítógépes (automatizált) vezetési rendszer kiépítésének, REVA-szervei szakirányítására.¹⁴

A szolgálat történetének következő időszakát a *REVA-szolgálat 1971 végén jóváhagyott öt éves fejlesztési terve*¹⁵ alapozta meg, amely az 1971–1975 tervidőszakra határozta meg a szolgálat fő feladatait, és erre alapozva a REVA-szervezetek fejlesztése, a számítás- és ügyviteltechnikai biztosítás (a technikai fejlesztés), valamint a káderbiztosítás feladatait. Az 1975-ig elérendő fő cél az MN egységes vezetésgépesítési rendszere alapjainak megteremtése volt, amely a hadászati vezetés és hadászati biztosítás, valamint a csapatvezetés gépesítésére épült.

¹¹ HL MN 1979 – 1210/2376. ö. e. A HM Katonai Tanács 1967. június 7-i ülésének anyagai.

¹² HL MN 1979 – 1215/2381. ö. e. A HM Katonai Tanács 1969. szeptember 19-i ülésének anyagai.

¹³ HL MN 1970 – 153/318. ö. e. Összefoglaló jelentés a vezetésgépesítési szakterület felméréséről. (1970. 12. 04.)

¹⁴ HL MN KGY II/b-11. Az MN REVA Szolgálatfőnökség története (1966–1980). (1985. 08. 17.)

¹⁵ HL MN 1979 – 204/475. ö. e. Az MN REVA Szolgálat 5 éves fejlesztési terve. (1977. 11. 30.)

A hadászati vezetés és hadászati biztosítás területén tervezett feladatok egymással együttműködő alrendszerek rendszerszervezését, információ-rendszerének megtervezését és a folyamatokat támogató gépi feldolgozás alapjainak megteremtését, a gépi adatfeldolgozás megkezdését foglalták magukban. A kiépítendő alrendszerek között a felderítés, a saját erők harcászati tevékenisége és hadrafoghatósága, a politikai munka, a kiképzés, a mozgósítás és személyi biztosítás, valamint a hadászati hadtáp szerepelt. A feladatok között megfogalmazták egy hadászati vezetési adatbank kiépítését, a Hatályos Jelentések Táblázatának továbbfejlesztését, valamint az anyagi-technikai ellátás folyamatainak szervezését.

A csapatvezetés gépesítése és automatizálása területén feladatként szerepelt: a csapat-törzsek munkájának felmérése és elemzése; a törzsvezetési és csapatgyakorlatok támogatása hadműveleti-harcászati programokkal; mobil adatfeldolgozó pontok rendszerbeállítása; a törzsmunka támogatása kis- és középgépes programokkal; típus harci okmányok bevezetése a törzsmunkába; valamint a részvétel az EFE tábori automatizált vezetési rendszer kiépítésében.

A REVA-szolgálat története 1972-től 1980-ig

Az 1970-es évek elején a szakterület feladatait, tevékenységét alapvetően befolyásolta a béke-időszaki feladatok támogató korszerű elektronikus számítógépek ugrásszerű elterjedése, a KGST-országok Egységes Számítógép Rendszerének létrehozása és az 1971-ben jóváhagyott Számítástechnikai Központi Fejlesztési Program (1971–1986), valamint a Varsói Szerződés hadseregei haderőnemi automatizált csapatvezetési rendszerei, köztük a szárazföldi haderőnemi Tábori Automatizált Csapatvezetési Rendszere (TACSVER) kidolgozásának megindítása 1972-ben. Mindez a számítástechnikai ismeretek és képességek előtérbe kerülését, és ezzel egy időben a statisztikai elemző tevékenységnek a szakterület feladatrendszeréből történő kikerülését vonta maga után. A megváltozott körülmények jelentős változásokat hoztak a szakterület szervezetrendszerében és technikai hátterében is.

A *szolgálat szervezeti, személyi erőforrásai* 1972-ben jelentős változáson mentek keresztül. A felső szintű irányítószerv 1972. július 1-jével – a létszám növekedése nélkül – *MN REVA szolgálatfőnökséggé* alakult. Ezzel egy időben a szolgálat vezetése lényegében teljesen kicserélődött, a korábbi vezetők nyugállományba vonultak, vagy visszatértek korábbi szakterületükre. A REVA-szolgálat új főnöke dr. Berkics László ezredes, első helyettese Kertai István ezredes, technikai helyettese Baráth László mk. alezredes lett.¹⁶

Az új szolgálatfőnökség szervezeti felépítése a következő volt:

- Parancsnokság (8 fő);
- Rendszervezési Alosztály (7 fő);
- Csapatvezetési Alosztály (5 fő);
- Számítástechnikai Alosztály (5 fő);
- Kiképzési Alosztály (3 fő).

Az ideiglenes HM szabályozó okmányokban első ízben 1975-ben rögzítették a szolgálatfőnökség helyét és szerepét. Ennek megfelelően az MN REVA Szolgálatfőnökség a vezérkar szerve a Magyar Néphadsereg egységes információs rendszerének tervezésére, a komplex számítástechnikai alkalmazás, a vezetésgépesítési és automatizálási szakfeladatok, a gépi adatfeldolgozás, valamint a szakkiképzés szervezésére, azok irányítására, a számítási-, ügyviteli- és nyomdatechnikai eszközök fejlesztésére, az anyagellátás biztosítására.

¹⁶ HL MN KGY II/b-11. Az MN REVA Szolgálatfőnökség története (1966–1980). (1985. 08. 17.)

1972 augusztusában az MNSZK vezetésében is váltás következett, a parancsnok a nyugállományba vonuló Majdán Pál helyett Zsila József alezredes lett. 1973 szeptemberében aztán a szolgálatfőnökség alárendeltségében, az MN vezetésének egészét érintő információs rendszerek és alárendeltégek központi kidolgozása céljából megalakult az *MN REVA Intézet*. Az intézet parancsnoka Kiss Juhász József alezredes, később ezredes lett. Ezzel egy időben az MNSZK megnevezése, a két szervezet közötti belső feladatmegosztáshoz kapcsolódóan *MN Adatfeldolgozó Központ*ra (*MNAK*) változott.

Az MN háborús és békevezetésének korszerűsítése érdekében folyó számítógépes információs rendszerépítésekkel és a csapatvezetés automatizálásával kapcsolatos feladatokkal összhangban 1973-ig kibővült a *szolgálatfőnökség szakmai alárendeltségébe tartozó REVA-szervek* köre, pontosodott feladatrendszerük, megnevezésük. Az MN Pénzügyi Szolgálatfőnökségnél 1971-ben megalakult a Nyugdíj- és Számfejtő Központ (1977-től Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Központ), a Hadtáp Főnökségen 1973-ban a Hadtáp Rendszer-szervezési és Adatfeldolgozó Központ (HRAK), a Mozgósítási és Hadkiegészítési Csoportfőnökségnél 1973-ban a Hadköteleseket Nyilvántartó és Információs Központ (HANYIK). 1972–1973 között az 5. hadseregnél és az 1. honi légvédelmi hadseregnél REVA-osztály és Gépi Adatfeldolgozó Központ, a 3. Hadtestnél REVA-alosztály jött létre. 1973–1975 között az 5. HDS hadosztályainál mozgó adatfeldolgozó pontokat és számviteli részlegeket hoztak létre. 1978–1980 között a számviteli részlegek ezredszinten is megalakultak.¹⁷

A megváltozott, kibővülő feladatrendszer a REVA-szakállomány és alkalmazó állomány felkészítését is igényelte. Ennek bázisát a külföldi, a hazai polgári képzések (pl. ELTE, BME, KKVMF) és továbbképzések mellett a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1972-ben megalakult REVA-tanszék, valamint a katonai főiskolákon 1975–1976 között megjelenő vezetésgépesítési főtanárok képezték. A REVA-tisztek képzésében kiemelt szerepet játszott a Varsói Katonai Műszaki Akadémián folytatott kibernetikumérnök-képzés, amelyre 1973-tól két évente iskoláztak be egy-egy csoportot. 1978 és 1992 között összesen 81-en végeztek az akadémián, ami jelentős szakmai utánpótlást biztosított a szolgálatnak. Az akadémia okleveles mérnöki végzettséget adott, amit hivatalosan magyarországi egyetemen szerzett diplomaként honosított az akkori Művelődésügyi Minisztérium.

A *szolgálat technikaierőforrás-háttéré* az időszak első felében, 1975-ig érdemben nem változott. Jelentősebb fejlesztésekre, új ESZR-számítógépek beállítására az 1976–1980-as tervidőszakban került sor. 1976-ban elején telepítették az MNAK-ban a Robotron cég R–40 típusú számítógépét (amelyet 1979-ben bővítettek), és lecserélték a korábbi EMG–810 (Videoton 1010/B) számítógépeket R–10 típusra. 1978-ban a ZMKA REVA tanszékén állítottak üzembe egy R–20 számítógépet. A nagyobb volumenű adatbevitel biztosítására egy külső partnernél (KERINFORG) üzembe állt a SCANDATA optikai bizonylatolvasó berendezés, a Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Központnál pedig VIDEOPLEX–3 csoportos képernyős adatrögzítő rendszer. Az időszak végén, 1980-ban a VK 2. csoportfőnökség MINSZK–32 számítógépét cserélték le egy R–35-re.

A háborús vezetés támogatására 1976-ban az 5. hadsereg harcálláspontján rendszerbe állt az első, tehergépjárművekbe épített mobil R–10 számítógép-komplexum, amelyhez kihelyezett képernyős terminálok kapcsolódtak, és létrejött négy, KACSANYEC titkosított adatátviteli berendezéssel felszerelt mobil távadat-feldolgozó pont is. 1977-ben a hadsereg,

¹⁷ Uo.

hadtest és hadosztály hadtápvezetési pontokon könyvelőautomatákkal felszerelt mobil adatfeldolgozó pontokat rendszeresítettek.

A nagyobb méretű adatbázisokat kezelő, nagyobb volumenű számvetéseket igénylő feladatokat támogató ESZR-számítógépek mellett az időszak második felében a Magyar Néphadseregben megjelentek a komolyabb elhelyezési feltételeket nem igénylő, olcsóbb, az akkori szóhasználatnál kis elektronikus számítógépeknek nevezett eszközök is. A HRÁK-ban a lyukkártyagéppark kiváltására már 1975-ben kísérletileg alkalmazták a Vilati PC-4000 számítógépét.¹⁸ 1979-től ez az eszköz váltotta fel a számviteli részlegek könyvelőautomatáit. Az időszak közepén kisebb feladatok megoldására EMG-666 programozható asztali számológépeket, 1978-ban pedig nagy számban nyomtatógéppel kiegészíthető, mágnescsikós háttértárral rendelkező PTK-1096 programozható zsebszámológépeket szereztek be.¹⁹

A *szolgálat tevékenységének súlypontja* a felső vezetési szinten az egyedi gépi adatfeldolgozási feladatok végrehajtásáról fokozatosan áthelyeződött a *komplex információs rendszerek szervezésére*, amely jelentős szellemi ráfordítást és a szakterület, illetve az alkalmazó szervek közötti szorosabb együttműködést igényelt. A komplex rendszerek szervezése szükségessé tette az egységes anyagi és hadrendi kódrendszerek kidolgozását is. A szakterület tevékenysége nem szűkülhetett le a vezetéskorszerűsítés eszköz oldalára, ki kellett terjedjen a szervezetek és a vezetési módszerek, eljárások korszerűsítésére. Ennek szakmai feltételei születtek meg 1973-ban a REVA Intézet mint a rendszerszervezési feladatok összefogására és végrehajtására, elektronikus számítógépes és középgepes programok (programrendszerek) kidolgozására, illetve átvett programok adaptálására, rendszerbe állításuk elősegítésére rendelt központi szervezet létrehozásával és az R-40 számítógép rendszerbe állításával.²⁰

Az időszak közepén gyorsult fel a komplex információs rendszerek – anyagi-technikai biztosítás (ATB), személyügyi, szervezési, hadművelleti stb. – kifejlesztése. A tevékenység felső szintű irányítására alakult meg 1971 végén a *HM Számítástechnikai Alkalmazási Bizottság*, amelynek alapvető feladata a számítógépes rendszerfejlesztések irányainak meghatározása, a fejlesztések indítása és felügyelete, a különböző rendszerépítések összehangolása volt. Egy adott szakterületet átfogó komplex információs rendszerek kidolgozását az adott területért felelős vezetők irányították. Több szakterületet átfogó információs rendszer esetében a felelős vezetőt a vezérkari főnök jelölte ki. A kidolgozásért felelős vezető részére pontosan meghatározták az előkészítés, kidolgozás és alkalmazás felelősségi köreit és feladatait, többéves fejlesztés esetén évenként ütemezve a rendszerépítésre fordítható erőforrásokat. Ez az irányítási rend megfelelő garanciát nyújtott a központi akarat érvényesítésére. Az időszak végének jelentős szakmai eredménye volt az MSZMP országos párttagnyilvántartási és adatfeldolgozási rendszerének kidolgozása és üzemeltetése.²¹

A *csapatvezetés támogatására* az időszak első felében a MINSZK-32 (22) számítógépre adaptált hadművelleti-harcászati és hadtápfeladatok titkosított adatátviteli berendezésen keresztüli távoli felhasználásával folytak kísérletek, de ez nehezen volt illeszthető a

¹⁸ HL MN KGY II/b-11/a. Az MN REVA Szolgálat történeti áttekintése. (1978. 06. 01.)

¹⁹ HL MN 1979, 204/481. ö. e. A REVA-szervek 1979. évi munkájának értékelése. Az 1980. évi fő feladatok ismertetése és értelmezése. (1979. 12. 12.)

²⁰ HL MN 1979, 204/486. ö. e. Az MN REVA Szolgálat Főnökének 018. számú parancsa, MN REVA Intézet felállítása. (1973. 09. 19.)

²¹ HL MN 1979, 204/476. ö. e. Az országos számítógépes párttagnyilvántartási és adatfeldolgozási rendszer kiépítésével, üzemben tartásával kapcsolatos kérdések rendezésére kötött megállapodás az MSZMP KB PTO-PGO és az MNVKF között. (1978. 10. 02.)

parancsnoki és törzsmunka időrendjébe. 1978-tól a támogatást a mobil R–10 harcálláspont munkahelyeken közvetlenül elérhető Hadművelési Terminál Programrendszere (HDMPTR) nyújtotta. A honi légvédelmi haderőnemenél az EMG–666-ra alapozott hadművelési információ-rendszerrel folytak kísérletek. Emellett a számítási részlegeknél a csapatgazdálkodási programok támogatták a békeidőszaki tevékenységet.²²

A csapatvezetés támogatásának bővítését a szakterület a Varsói Szerződésnek az automatizált vezetési rendszerrel kapcsolatos koncepcióival összhangban tervezte. Szakemberei részt vettek a tábori automatizált rendszer kialakításának feladataiban, ezen belül elsősorban a csapatlégvédelmi, a légvédelmi hadászati és hadművelési, valamint a hadtáp-, illetve rakéta- és tüzérelrendszerekhez kapcsolódóan.

A REVA-szolgálat története 1981-től 1989-ig

Az 1980-as évek a REVA-szolgálat történetében két részre tagolhatóak, amit a személyi számítógépek megjelenésének és elterjedésének hatásai váltottak ki az évtized közepén. A technikai változások és az erre épülő új alkalmazási lehetőségek szinte alapjaiban változtatták meg a számítógépes rendszerfejlesztés és a rendszerek, alkalmazások által nyújtott szolgáltatások elveit, módszereit. Az alapvetően pozitív következmények mellett negatív hatások is érvényesültek, csökkent az integrált rendszerszemléletű megközelítés. Az évtized első felében jelentős technikai fejlesztésekre került sor, új számítógépeket, mobil számítógép-komplexumokat rendszeresítettek.

A *szolgálat szervezeti, személyi erőforrásaiban* az időszak során három jelentősebb változás következett be. Az időszakot már egy integrált MN REVA-intézet kezdte meg, amelybe 1980-ban olvadt be a korábbi MN Adatfeldolgozó Központ. Az intézet létszáma 1985-re meghaladta a 400 főt, és az országos szinthez mérten is jelentős informatikai fejlesztő, üzemeltető szervezetté vált. 1988 végén az intézet parancsnoki posztját Kiss Juhász József ezredestől Gorza Jenő alezredes (később ezredes) vette át.

1983–84 körül a szakterületért felelős *vezetők között szakmai ellentétek* alakultak ki, amelyek kihatással voltak a szolgálat tevékenységére is. 1984 novemberében dr. Berkics László ezredes nyugállományba került, az új szolgálatfőnök Eszinger István ezredes lett; változások következtek be a REVA-szolgálatfőnökség állományában, és szervezete is átalakult (rendszerfejlesztési és számítástechnikai osztályok jöttek létre).²³

A REVA-szolgálat fejlődése, bővülése, szakemberigénye a tanfolyami tovább- és átképzések mellett szükségessé tette a *hazai REVA-tisztképzés* beindítását. Ennek első lépése a magasabb képesítésű REVA-tisztek képzésének megkezdése volt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. A HM-döntés 1980 végén született meg,²⁴ az első hároméves REVA-osztály 1982-ben indult 14 fővel, amelyet 1985-ben, majd 1988-ban két további osztály követett 13-13 fővel. A Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolán, az 1985-ben dr. Fodor Imre mk. alezredes

²² HL MN 1979, 204/482. ó. e. A REVA-szervek 1978. évi munkájának értékelése. Az 1979. évi fő feladatok ismertetése és értelmezése. (1978. 12. 08.)

²³ HL MN 1980–89, 766/1205. ó. e. Az MN REVA Szolgálat 1981–85. közötti tevékenységének értékelése, az 1986–90-es időszak feladatai. (1985. 12. 10.)

²⁴ HL MN 1980–89, 757/1176. ó. e. Előterjesztés Oláh István vezérezredes elvtársnak a ZMKA alapfakultásán REVA-osztály indításáról. (1980. 10. 21.)

vezetésével létrehozott REVA-szaktanszék 1986-ban kezdte meg a REVA-tiszti alapképzést.²⁵ A magyar hallgatók képzése a Varsói Katonai Műszaki Akadémián a rendszerváltáskor befejeződött, amikor a Szovjetunióban folyó tisztképzéssel együtt megszüntették a lengyelországit is. A Varsóban 1989-ben tanulmányait megkezdett csoport hallgatóit 1991-ben hazarendelték, és 1992-től a ZMKÁ jogutódjaként működő Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola informatika szakán folytatták tanulmányaikat.

A *szolgálat technikaierőforrás-háttere* az 1980-as években jelentős fejlődésen ment át. Új, korszerűbb nagy- és kisszámítógépeket állítottak rendszerbe, bővült a csapatszint terepi alkalmazást biztosító eszközrendszere, és a Magyar Néphadseregben is jelentősebb számban megjelentek a mikroszámítógépek.²⁶

A megnövekedő számítógépes feldolgozási igények kielégítésére az időszak közepén két korszerűbb, *ESZR II. sorozatba tartozó számítógépet* állítottak rendszerbe. Az MN REVA Intézetnél 1982-ben egy R-55 számítógép kezdte meg működését; az MNVK 2. Csoportfőnökségen 1980-ban beszerettek egy R-35 számítógép-konfigurációt, amit a következő években kibővítettek. Az anyagi-technikai biztosítási rendszer központi és ágazati számítóközpontjaiban négy R-11 számítógépet telepítettek.

A *csapatvezetés támogatására* 1984-ben a szárazföldi haderőnemnél a HDS vezetési pontokon három mobil R-11 komplexumot rendszeresítettek, a hadosztály-vezetési pontok tevékenységét pedig hat VT-20 számítógép segítette. Kísérletek folytak a táv-adatfeldolgozás megvalósítására, azonban ezek a titkosító eszközök hiányában és az átviteli csatornák mennyiségi és minőségi korlátai miatt nem vezettek eredményre. A számviteli részlegeknél az elavuló PC-4000 kisszámítógépeket fokozatosan VT-20 típusok váltották fel.

A honi légvédelmi csapatoknál az időszak elején a REVA-szolgálat volt a felelős az ALMAZ-2 automatizált vezetési rendszer beszerzéséért, majd részt vett a rendszerbe állítási feladatok végrehajtásában. A főanyagnem-felelősséget a Fegyverzeti Szolgálatfőnökség 1985-ben vette át. A repüléstervezés korábbi géptávírós megoldásának kiváltására 1984-ben egy R-11 és tizennégy VT-20 számítógépet telepítettek. A honi légvédelmi automatizált vezetési rendszerekkel szemben a szárazföldi Tábori Automatizált Csoportvezetési Rendszert (TACSVER) ebben az időszakban még nem fejlesztették ki teljes mértékben. A hazai szakemberek képzése a Szovjetunióban megtörtént, a beszerzésre, illetve rendszerítésre vonatkozó tárgyalások folyamatban voltak, ugyanakkor a komplexum sem akkor, sem később nem jelent meg a magyar haderő hadrendjében.

Az időszak elejére nagy számban megjelenő *mikroszámítógépek* közül a központi rendszerépítések érdekében 1983 után megkezdődött az IBM PC/XT kompatibilis gépek beszerzése és rendszerbe állítása. Emellett 1984-ben a katonai tanintézetek számára mintegy 130 HT-1080Z iskola-számítógépet szereztek be, amelyet a későbbiekben PRIMO, majd Commodore 64 típusok váltottak fel.

A *szolgálat tevékenysége, fő feladatrendszere* az 1980-as években a technikai fejlődés hatására jelentős változáson ment keresztül. Az időszak első felét még a korábbi rendszerfejlesztési elgondolások, a központi számítógépekre alapozott, *MN-szintű integrált informatikai rendszerek* fejlesztése és alkalmazása jellemezte. Ennek technikai hátterét alapvetően biztosították az ESZR-sorozat számítógépei. Ebbe a sorba tartozott többek között a készenléti

²⁵ HL MN 1980–89, 766/1208. ó. e. Előterjesztés a „Zalka Máté” Katonai Műszaki Főiskolán REVA-osztály indításáról.

²⁶ HL MN 1980–89, 766/1205. ó. e. Az MN REVA Szolgálat 1981–85. közötti tevékenységének értékelése, az 1986–90-es időszak feladatai. (1985. 12. 10.)

helyzetet, feltöltöttséget, katonai objektumokat kezelő Hadműveleti Vezetési Információs Rendszer (HAVIR), az állománytáblák tervezését, kezelését támogató Szervezési Információs Rendszer (SZIR), az MN-szintű Anyagi-technikai Biztosítási Rendszer (ATBR) és a tervezés alatt álló Komplex Hadkiegészítési Információs Rendszer (KHIR).²⁷

Az integrált „nagy” rendszerek alapvető korlátját a *számítóközpontok és a felhasználók közötti kapcsolat hiánya* jelentette. Mivel a felhasználók nem tudtak szolgálati, illetve munkahelyeiken adatbeviteli vagy adatlekérdezési céllal az informatikai rendszerekhez kapcsolódni, nehézkessé vált a központi adatbázisok naprakészen tartása, és az adatszolgáltatás lehetőségei nem elégítették ki a felhasználói igényeket. Ezt felerősítette a személyi mikroszámítógépek tömeges megjelenése az időszak közepén, amelynek eredményeképpen lehetővé vált közvetlenül rendelkezésre álló, felhasználóbarát, mély számítástechnikai ismereteket nem igénylő mikroszámítógépes alkalmazások felhasználása. A szolgálat meg is kezdte ezen alkalmazások kidolgozását, azonban a mikroszámítógépes megoldásokat nem a nagygépes rendszerekkel együttműködésben, hanem autonóm módon valósították meg. Ennek következtében csökkent a központosítás, háttérbe szorult az egységes kódrendszerek alkalmazása, teret nyertek a párhuzamos fejlesztések.²⁸

A *Szárazföldi Háborús Informatikai Rendszer* alapvető összetevője a hadseregtrőrs Hadműveleti Terminál és Programrendszere (HDMTPR) volt, amely a két tábori vezetési pont (H és HVP) egymással adatátviteli összeköttetésben álló MR–11 számítógépére és az ezekhez csatlakozó, a munkahelyekre kihelyezett terminálokra épült. A központi adatbázis és a felhasználói alkalmazások (hadműveleti-harcászati feladatok) eredményesen segítették a parancsnoki és törzsmunkát, beépültek annak folyamatába. Emellett a békevezetést támogató rendszereket (pl. béke operatív adattár) is kialakították és alkalmazták.

Az 1987-ben létrehozott gépesített hadtesteknek REVA-álosztálya és annak alárendeltségében működő adatfeldolgozó központja volt, amelyek az „1001” Hadműveleti Nyilvántartó és Jelentő Rendszer üzemeltetése mellett hadtáp- és technikai anyagnyilvántartást is végeztek, ugyanakkor a két tábori vezetési ponton települt két darab mobil VT–20-as számítógép csak a hadtáp- és technikai feladatokat tudta támogatni. Az 1. gépesített hadtestnél 1988-ban IBM PC kategóriás személyi számítógépet rendszeresítettek, amellyel már erőviszony-számvetést is tudtak végezni.

A *légvédelmi és repülőcsapatok támogatása* alapvetően a különböző automatizált vezetési rendszerekre épült. Ezek mellett az 1980-as évek második felében az AK–2 Parancsnoki Információs Rendszer, a Selenia és Gloria Polgári Radarinformációs Rendszerek, valamint az Automatizált Repüléstervező Rendszer segítették/segítette a haderőnemi vezetést. Az AK–2 rendeltetése a vezetés számára legfontosabb információk megjelenítése, illetve a feladatok megjelenítése és elosztása volt a hadtestvezetési ponton. Ennek központi elemét egy belső fejlesztésű „fényújság” és az ehhez kapcsolódó számítógépes munkaállomásokból álló hálózat képezte.²⁹

Csapat szinten a számviteli részlegeknél a békevezetési feladatok között – a csapatgazdálkodás mellett – megjelentek a harckészültségi, személyügyi és kiképzési alkalmazások is, ezzel a részlegek mintegy szervezeti informatikai központokká váltak.

²⁷ HL MN 1979, 1826/3545. ó. e. Az MN-ben folyó rendszerépítések fejlesztése 1981–85-ig (1990-ig) a HM szervek főnökei által felterjesztett javaslatok alapján. (1978. 12. 22.)

²⁸ Részletesebben lásd dr. Gorza Jenő PhD-értekezését: A Magyar Honvédség informatikai rendszerének fejlesztése, az adatmodellezés szerepe a fejlesztési folyamatban. ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, 2003.

²⁹ Tóczy Béla: Automatizált légi vezetés-irányítás, múlt, jelen, jövő. Repüléstudományi Közlemények, 2004/ különszám.

A SZOLGÁLAT TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

Az informatikai szolgálat történetének második része a rendszerváltástól eltelt időszakot foglalja magában. Ezt az időszakot a Magyar Honvédség életében is jelentős változások jellemzik, a 125 ezer fős, hadkötelezettségen alapuló hadseregből létszámcsökkentések, átszervezések, NATO-csatlakozás után alakult ki napjaink közel 30 ezer fős, professzionális hadereje. Ennek részeként az informatikai szolgálat is jelentős átalakulásokon ment keresztül. A szolgálat rendszerváltást követő története három részre tagolható. Az első időszakot a NATO-csatlakozás zárja, a második időszak végét, a harmadik kezdetét pedig a felső szintű informatikai irányítás integrációja jelöli ki.

A szolgálat története 1990-től 1999-ig

Az 1990-től 1999-ig terjedő szakasz az átmenet időszakának tekinthető. Ennek keretében több alkalommal is átalakították az informatika felső szintű irányítását; a szakterület 1992-ben felvette az informatikai megnevezést. A mikroszámítógépek kiszorították az alkalmazásból a korábbi időszak nagy- és kisszámítógépeit. Átalakult az informatikai tisztképzés rendszere is.

A *szakterület szervezeti, személyi erőforrásai* a rendszerváltáshoz kapcsolódó haderő-átalakítás részeként az 1990-es években jelentős átalakulásokon mentek keresztül. A REVA- (1992-től informatikai) szolgálat felső szintű irányításának keretei és a szakmai szervezetek köre változott, átalakult a szakember-utánpótlás rendszere is.

A *felső szintű irányítószerveket* (REVA Szolgálatfőnökség és a Híradó Főnökség) 1990 márciusában az MH Parancsnokság Honvéd Vezérkar Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség keretében összevonták. A szolgálatfőnökség vezetését Eszinger István ezredestől Hertelendy János ezredes vette át.³⁰ A csoportfőnökség 1992 elején Híradó és Informatikai Csoportfőnökséggé, ezen belül a szolgálatfőnökség Informatikai Főnökséggé alakult át. A REVA megnevezést felváltotta a polgári életben is ismert informatikai jelző.³¹ 1997 szeptemberében – az akkori haderő-átalakítás első üteme lezárásának részeként – újabb változás következett be: a híradó és informatikai szakterületek a HVK Vezetési Főcsoportfőnökség csoportfőnökségeiként működtek tovább. A csoportfőnökség vezetését a nyugállományba vonuló Hertelendy János ezredestől dr. Szűcs Gáspár ezredes vette át.

A REVA-szolgálatfőnökség mellett a HM Katonai Főosztályon³² 1990 szeptemberében dr. Dedinszky Ferenc őrnagy (később alezredes) vezetésével informatikai munkacsoport alakult. Ezzel az informatikai szakterület feladatrendszere – a HM és az MH Parancsnokság szétválasztásához igazodóan – kettévált. A munkacsoport 1991 decemberében osztállyá alakult, vezetését dr. Görgényi László ezredes vette át, majd 1998-tól ismét dr. Dedinszky Ferenc alezredes (később ezredes) volt az osztály vezetője.

A *szakmai szervezetek* körében két jelentősebb változás következett be. 1990 őszén az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség megalakulásához kapcsolódóan a Fegyverzettechnikai

³⁰ Eszinger István ezredes az Elektronikai és Automatizálási Szolgálat főnöke lett.

³¹ Ennek megfelelően az MH REVA Intézet megnevezése MH Informatikai Intézetre változott, az 5. hadsereg REVA-osztálya és az 1. honi légvédelmi hadtest automatizálási és vezetésfejlesztési alosztálya helyett a Szárazföldi Csatlakozás Parancsnokságán és a Légierő Parancsnokságon informatikai szolgálat jött létre.

³² A főosztály megnevezése a feladatok kisebb módosulása mellett 1997 januárjában HM Tervező és Koordinációs Főosztállyra változott.

Rendszerszerzési és Adatfeldolgozó Központ (FVTRAK) és a Hadtáp Rendszerszerzési és Adatfeldolgozó Központ (HRAK) megszüntetésével egyidejűleg létrejött az MH Anyagi-Technikai Információs Központ (MH ATIK), amely 1997-ig végezte a szakterület informatikai támogatását.³³ A népszerűségi nyilvántartás irányításának megváltozása miatt kialakuló MH hadkiegészítési információs rendszer működtetésére 1992 februárjában létrejött a Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ (MH KIAK).

Az *informatikai képzés, továbbképzés keretében* a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán 1990-ben avattak először REVA-tiszteket, és ezt követően a képzés hosszú éveking eredményesen folyt. Az egyetemi szintű képzésben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1991-ben végzett az utolsó (harmadik) 16 fős hároméves egyetemi szintű REVA-osztály. 1992-ben az új rendszerű képzés³⁴ keretében már egyéves informatikai törzstiszti tanfolyam indult 9 fővel. A Varsói Katonai Műszaki Akadémián folyó képzésre 1990-ben már nem indult nyelvi előkészítő,³⁵ a két utolsó évfolyam 1990-ben és 1992-ben érkezett haza. Az informatikai felkészítés egyre bővülő formáját jelentették a ZMKA 1-2 hetes mikroszámítógépes tanfolyamai.

A *szakterület technikai hátterét* az 1990-es években alapvetően a mikroszámítógépek elterjedése, a meglévő nagy- és kisszámítógépek háttérbe szorulása, kivonása, illetve néhány új rendszerhez kapcsolódóan a Magyar Honvédségben korábban nem üzemeltetett számítógéptípusok megjelenése jellemezte. Az évtized közepén aktuális feladatként jelentkezett a jogtiszta mikroszámítógépes szoftverek beszerzése a katonai szervezetek számára.

Az időszak során a nagyobb mennyiségben alkalmazott eszközök közül befejeződött a PC-4000 számítógépek selejtezése, és megtörtént a VT-20/A számítógépek kivonása. A mikroszámítógépek közül elsősorban IBM PC kompatibilis eszközök kerültek az MH-ba. Az MH informatikai rendszere alapvetően a felhasználó szerveknél kiépített autonóm – egyes rendszerek esetében modemes adatátvitellel összekapcsolt – mikroszámítógépes helyi hálózatokra épült.

Az egyes rendszerek fejlesztéséhez kapcsolódó eszközbeszerzések következtében heterogén rendszer- és fejlesztői szoftverhelyzet alakult ki, a központi szoftverbiztosítás jelentősége leszűkült. Technikai problémát jelentett a számítógépek közötti adatátvitel titkosítása is; nem álltak rendelkezésre megfelelő berendezések.³⁶

A *szárazföldi haderőnem* békevezetési informatikai rendszere az időszak elején adatfeldolgozó központokban, számviteli részlegekben elhelyezett központi számítógépekre, ezek termináljaira, illetve az alkalmazókhoz kihelyezett autonóm számítógépekre épült. A háborús informatikai rendszer csomópontjait a vezetési pontokra telepített mobil számítógép-komplexumok és ezek termináljai alkották, amelyeket adatátviteli összeköttetések kapcsoltak össze.

A korábban jól működő, gyakorlatokon is kipróbált rendszerek szerepe, működőképessége a kilencvenes években folyamatosan csökkent, a békevezetés támogatását a vezető szervként helyi hálózatba kapcsolt személyi számítógépek vették át, a háborús informatikai rendszerek helyébe azonban gyakorlatilag nem lépett semmi. A hadtesttörzsekben a mobil VT-20-akat

³³ Kiss László Ferenc: Az MH Anyagi-Technikai Informatikai Központról. Katonai Logisztika, 1993/1., 181–191.

³⁴ Egyéves törzstiszti tanfolyam és kétéves haderőnemi képzés.

³⁵ HM Központi Irattár (HM KI) 180/4. Az MN REVA Szolgálat 1990. évi tevékenységének értékelése. Az 1991. év fő feladatai. (1990. 12. 14.)

³⁶ Uo.

kivonták, és helyettük 2-2 készlet SZUMMA számítógéprendszer (törzsbuszba telepített, terepi kivitelű, ötgépes személyszámítógép-hálózatot) rendszeresítettek.

A *légvédelmi (1997-től légierő) haderőnem* alapvető vezetéstámogató technikai hátterét az időszak elején az automatizált vezetési rendszerek képezték,³⁷ amelyek nem tartoztak az informatikai szolgálathoz. Az 1990-es években azonban már folyamatosan jelentek meg az informatikai eszközökre – részben mikroszámítógépekre, részben kisszámítógépekre – épülő rendszerek is. A saját fejlesztésű AK–2 parancsnoki információs rendszer egy LED-panelekből felépülő „fényújság” és az ehhez kapcsolódó mikroszámítógépes helyi hálózat volt.

A korábban VT–20 számítógépekre épülő Automatizált Repüléstervező Rendszert 1993-ban váltotta fel a DEC VAX miniszámítógép-kiszolgáló eszközökre, PC-kompatibilis munkaállomásokra és a csomópontok közötti ISDN-összeköttetésre épülő ARTR–II. Az 1997-ben telepített Légtér-szuverenitási Hadművelési Központrendszer (ASOC)³⁸ kiszolgálóeszközei és munkaállomásai Solaris operációs rendszer alatt működő Sun Sparc típusú számítógépek voltak.

A *szolgálat tevékenysége, fő feladatai* az 1990-es években az átalakuló Magyar Honvédség viszonyai között, ahhoz igazodva a megkezdett rendszerépítések folytatására és befejezésére, az időszak második felében pedig az MH hosszú távú informatikai fejlesztési koncepciójának kialakítására, illetve a NATO-csatlakozáshoz kapcsolódó feladatok megvalósítására irányultak. 1993-ban kiadták az MH Informatikai Szabályzatát (Ált/210).³⁹ 1998-ban a HVK Vezetői Tanácsa elfogadta az elgondolást a Magyar Honvédség hosszú távú informatikai fejlesztésére,⁴⁰ a honvédelmi miniszter pedig jóváhagyta a Honvédelmi Minisztérium Informatikai Stratégiai Tervét (1998–2000).

Az *MH-szintű és ágazati (szakterületi) vezetés informatikai támogatása* terén az 1990-es évek első felében az előző időszakban megkezdett központi rendszerépítések folytatódtak, azonban jellemzően mikroszámítógépes bázisra átdolgozva. Ennek keretében született meg a Hadművelési Vezetési Információs Rendszer (HAVIR) közlekedési modulja, és fejlesztették tovább a harcckészültségi modult. Folyamatosan működött és fejlődött az állománytáblák kezelését, szerkesztését támogató Szervezési Információs Rendszer (SZIR).

Erre az időszakra esett az MH két nagy informatikai rendszerének megjelenése. 1992-ben kezdődött meg a Hadkiegészítési Informatikai Rendszer (hadköteles-nyilvántartás) kibővítése, továbbfejlesztése, országos kiépítése. 1996-ban született döntés a Költségvetés Gazdálkodási Információs Rendszer (KGIR) kidolgozásáról. Az Oracle Financials alkalmazásrendszerre épülő fejlesztést a KFKI vezette. Elsőként a pénzügyi-számviteli alrendszer, majd kis csúszással a humán erőforrás-gazdálkodási és a bérszámfejtési alrendszer készült el és nyújtott szolgáltatásokat a katonai szervezetektől az MH felső vezetéséig.

Az 1990-es években kerültek az MH-ba a polgári fejlesztésű kiképzést segítő szimulációs eszközök is: a kísérleti rendszernek tekinthető *harcvezetési szimulátor* (HVSZ), ezt követően pedig a zászlóalj szintű szimulációs rendszer (MARS/MARCUS). Ezek és más rendszerek alapját az MH Térképészeti Szolgálat által kidolgozott digitális térképi adatbázisok (DTA–200, DTA–50) és domborzatmodell (DDM) képezték. A szakterületi rendszerek mellett az időszak második felében megkezdődött a mindennapi tevékenységet segítő irodaautomatizálási szolgáltatások, elektronikus levelezés, internetelés biztosítása.

³⁷ Teczely Béla: i. m.

³⁸ Air-Sovereignty Operations Center.

³⁹ Ált/210. A Magyar Honvédség Informatikai Szabályzata. Magyar Honvédség, Budapest, 1993.

⁴⁰ HM KI, 146/7. (1998. 09. 17.)

A szárazföldi haderőnem Tábori Automatizált Csapatvezetési Rendszerének (TACSVER) fejlesztése a tervekhez képest elhúzódott, technikai alapjai, alkalmazott megoldásai elmaradtak a kor színvonalától, és alkalmazási hiányosságok is jelentkeztek (nemzeti nyelv alkalmazási lehetőségének hiánya, titkosított adatátvitel hiánya). A prototípus államközi bevizsgálását – több mint egy év csúszással – 1990 őszére tervezték. A rendszerhez számos alkalmazói program⁴¹ elkészült, azonban több alkalmazás kidolgozása a feltételek tisztázatlansága miatt elmaradt. A kialakult helyzetre, illetve a honvédelmi kiadások drasztikus csökkentésére tekintettel a magyar fél 1990-ben már középtávon sem számolt a rendszer beszerzésével. Ezt követően a bekövetkezett politikai változások miatt a közös fejlesztési munkához kapcsolódó együttműködési feladatok végrehajtását felfüggesztette;⁴² 1991-ben megszűnt a Varsói Szerződés.

A szárazföldi csapatok informatikai támogatását a REVA-szolgálat a TACSVER kiesése miatt a háborús vezetés terén – a korábbi évek munkáját folytatva – a vezetési pontokat kiszolgáló számítógépes megoldások kiépítésére összpontosította. Az 1990-es évek elején megszülető Mikroszámítógépes Csapatvezetési Rendszer (MCSR) a központi számítógépre és terminálrendszerre épülő HDMPR szolgáltatásait – néhány új szolgáltatással kibővítve – nyújtotta autonóm módon működő személyi számítógépen. Az egyes eszközök közötti információcseré csak a (saját fejlesztésű) adatbázis-állományok vagy adatváltozásokat rögzítő állományok átvitelével volt lehetséges.

Az MCSR-rendszer kiegészítéseként, a hadművelleti tervezés grafikus támogatására alakították ki a HATERA-rendszert,⁴³ amely az MCSR adatbázisára és kezelőfelületére épült. A grafikus adatbevitelt egy digitalizáló tábla biztosította, a térképi megjelenítés képernyőn, digitális térképi adatbázis segítségével, egyezményes jelek alkalmazásával történt. A HATERA-rendszer is alapvetően autonóm üzemmódban működött, de adatátviteli képességekkel is rendelkezett. Az első verzió 1993-ban készült el, de telepítésére – részben a hardverfeltételek hiányában – nem került sor.

A háborús vezetés támogatásához kapcsolódóan a szolgálat erőfeszítéseit – a tervezett NATO-csatlakozásra is tekintettel – a nyugati haderőkben alkalmazott megoldások (eszközök, szoftverek) tanulmányozására fordította. Az időszak közepén a tervekben megjelent a háborús csapatvezetési rendszer kimunkálásának megkezdése, azonban az időszak végéig újabb megoldás már nem született. A NATO-csatlakozáshoz kapcsolódóan a fő figyelem a felajánlott erők NATO-szabványokhoz, -megoldásokhoz történő közelítésére összpontosult.

A békevezetés támogatására tovább fejlődött a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságának vezetői informatikai rendszere (VEZIR). Az időszak elején megkezdődött a Savaria Gépesített Lövészdandár felmérése, és kidolgozták a Dandár Információs Rendszert (DIR). A tervek között szerepelt a rendszer kiterjesztése további dandárokra, illetve a Katonai Kerületparancsnokság-szintű informatikai rendszer fejlesztése és összekapcsolása a dandárrendszerekkel, azonban az évtized második felére ez a fejlesztési program elhalt.

A légvédelmi csapatok informatikai támogatásának részeként az Egyesített Repülésirányító Főközpontnál (EREF), a KFKI fejlesztésében új technikai alapokra került az ARTR repülés-tervező rendszer (ARTR-II), és az évtized közepén a veszprémi légvédelmi vezetési ponton az USA kormány által kezdeményezett Közép-európai Légvédelmi Kezdeményezés (Central

⁴¹ Akkori szakkifejezéssel: hadművelleti-harcászati feladat.

⁴² HM KI, 186/3. Az MN REVA Szolgálatfőnökség 1991. évi munkaterve. (1991. 01. 08.)

⁴³ Hadművelleti és harcászati tervezés, grafikus helyzetnyilvántartás számítógép és más korszerű eszközök segítségével.

Europe Air Defense Initiative) keretében – a VSZ–11M rendszer leszerelését követően – hazánkban is telepítették a Légtér-szuverenitási Hadműveleti Központrendszer⁴⁴.

A szolgálat története 2000-től 2009-ig

A 2000-től 2009-ig terjedő időszak a NATO követelményeihez, megoldásaihoz történő alkalmazkodás és a hosszú távú informatikai elképzelések kidolgozásának időszaka, amelyet a felső szintű irányítás és az informatikai szervezetrendszer jelentős változásai, a belső fejlesztési kapacitások megszüntetése és a széles körben biztosított központi szolgáltatások előtérbe kerülése jellemeztek.

A szakterület szervezeti, személyi erőforrásai a 2000-es évek első évtizedében folyamatos átalakulásokon, változásokon mentek keresztül. Többször változott a szakterület felső szintű irányításának alárendeltsége, fennmaradt katonai és közigazgatási területi széttagoltsága. Megszűnt a központi informatikai szervezet önállósága. Az időszak közepén ismét változott a szakemberképzés rendszere.

A felső szintű irányítás szervezeti keretei a 2000-es évek első évtizedében is többször változtak. Az informatika (a híradással együtt) 2005-től a hadműveleti területtel osztozott a prioritásokon és erőforrásokon. 2001-ben az informatikai feladatok egy része átkerült a közigazgatási blokkhoz, a szoftveranyag-nem-felelősség pedig az Elektronikai Szolgáltatfőnökséghez. 2001 szeptemberétől a Vezetési Főcsoportfőnökség Vezetési Csoportfőnökséggé alakult, benne Informatikai Osztállyal, amelyet továbbra is dr. Szűcs Gáspár ezredes vezetett. Az Informatikai Osztály 2003 és 2005 között a rövid időre ismét létrehozott Híradó és Informatikai Csoportfőnökség, majd 2005 áprilisától a Katonai Tervező Főcsoportfőnökség, végül 2006 augusztusától a Hadműveleti és Képzési Főosztály kereteiben működött. Az osztályt 2003-tól 2005-ig Hartyáni István ezredes, majd Péli Péter ezredes vezette.

A közigazgatási blokkban 2000 októberében alakult meg a HM Informatikai és Hírközlési Főosztály, benne az Informatikai Osztállyal. A főosztály alapvető feladata volt az információtechnológia fejlesztése, stratégiájának kidolgozása, a kormányzati informatikai fejlesztések HM-en belüli megvalósítása, valamint a HM képviselője a kormányzati szervek felé. 2003-tól az Informatikai és Hírközlési Osztály Pésó János ezredes vezetésével a Logisztikai és Haditechnikai Fejlesztési Felügyeleti Főosztály része volt. Az Informatikai Osztály Weiszhaar Imre ezredes vezetésével 2005 áprilisától a Tervezési és Koordinációs Főosztály, majd 2006 szeptemberétől Somkutas József ezredes vezetésével az Informatikai és Információvédelmi Főosztály keretében működött.

A szakmai szervezetek körében több jelentősebb változás következett be. Az Informatikai Intézet önállósága megszűnt, 2001-ben az Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság alárendeltségében létrehozott Híradó Parancsnokság (később Híradó és Informatikai Parancsnokság)⁴⁵ részévé vált (MH HIP Informatikai Központ). Az Informatikai Központ a 2007-es átszervezés során az újonnan létrehozott Támogató Dandár állományába került. 2006-ban az addig önálló Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Igazgatóság beolvadt a Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökségbe.

A szárazföldi és a légi haderőnemi informatikai irányítószervei az MH Összhaderőnemi Parancsnokság 2007-ben történő létrejötte során az ÖHP Híradó és Informatikai Főnökség

⁴⁴ Téczy Béla: i. m.

⁴⁵ A Híradó Parancsnokságban vonták össze a Főhírközpontot, a Rádióelektronikai Ellenőrző Központot és az Esze Tamás Híradóezredet.

keretében egyesültek. A két haderőnem informatikai központjai az időszak során különböző szervezetek keretében végezték tevékenységüket.

Az *informatikai képzés, továbbképzés keretében* a ZMNE Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar 2006-ig a műszaki informatika szakon bocsátott ki évente 10-15 fiatal informatikus tisztet. Ezt követően a képzés már a had- és biztonságtechnikai mérnök BSc szak katonai informatika szakirányán folyt, ahol évente már csak 2-3 fő végzett. Az egyetemi szintű informatikai képzés 2000-tól a hároméves haditechnikai menedzser szak védelmi informatikai rendszerszervező szak levelező szakirányán folyt. 2000 és 2004 között két tancsoport képzésére került sor 15 és 11 fővel. 2007-ben ennek helyébe a kétéves levelező védelmi vezetéstechnikai rendszerszervező képzés lépett, amelyen 2009-ig két fő végzett informatikai szakirányon.

A *szakterület technikai hátterének fejlődése* a 2000 utáni időszakban vegyes képet mutat. A korszerű informatikai eszközök iránti igény jelentős volt, azonban ennek kielégítését a szűkös költségvetési források nehezítették. Az informatikai fejlesztési források az ágazati igényekhez kapcsolódóan az alkalmazó szervezeteknél, egyes projektekhez rendeltelen jelentek meg, infrastrukturális fejlesztésre – néhány kivételtől eltekintve – csak ezek járulékos beruházásaként került sor. Így az amortizálódó eszközpark központi, tervszerű megújítására lényegében nem került sor.

A *központi célú fejlesztések* egyikének „oka” a HM I. híradó és informatikai központot 2008-ban sújtó csőtörés és vízbetörés volt. Ez tette lehetővé a központ újjáépítését, jelentős korszerűsítését és a központi híradó-informatikai szolgáltatások új technikai alapon történő megvalósítását. A központi szolgáltatások minden katonai szervezet számára történő biztosításának alapvető feltétele volt az MH egészére kiterjedő IP-alapú adatátviteli transzport-hálózat kialakítása. Ez 2002-ben kezdődött meg, és a fejlesztés folyamatos volt. 2009-ben sor került a kormányzati gerinchálózathoz történő csatlakozásra is.

A *szárazföldi haderőnem informatikai rendszerében* a 2000-es évek elején érdemi változást a tábori eszközök megjelenése jelentett. A BTR-alapú raj és szakasz vezetési komplexumok prototípusai 2006-ban jelentek meg, 2009-re pedig az eszközcsalád század- és zászlóaljszintű elemei is elkészültek (PK-1, PK-2, PK-3 és PK-4 különböző változatai). A komplexumok részét képezte egy informatikai csatolóegység és a terepi kivitelű noteszgép/gepek (1–3 darab).⁴⁶ 2008-ban a Bevetési Irány gyakorlaton mutatkozott be a konténerbe épített tábori Híradó és Informatikai Központ komplexum (HIK/G), amely biztosítja egy vezetési pont eszközeinek hálózatba kapcsolását, összeköttetését a nemzeti (hazai) rendszerekkel, az alárendelt és előljáró katonai szervezetek híradó- és informatikai rendszereivel, valamint informatikai kiszolgálóeszközök működtetését.

A *légierő haderőnemnél* – bár a 2000-es évek elején több új informatikai rendszer jelent meg – nem következett be jelentős változás az alkalmazott informatikai eszközök körében. A már 2000 előtt alkalmazásba vett Kezdeti/Átmeneti CAOC Képesség (ICC⁴⁷), valamint az ASOC-ot 2005-ben felváltó MASE⁴⁸ változatlanul a Sun-Solaris platformra épült. Az Automatizált Repüléstervező Rendszer (ARTR II.) helyett kidolgozott Repülési Adatfeldolgozó és Tájékoztató Rendszer (RAFT) viszont már PC-Windows platformra készült.⁴⁹

⁴⁶ Tóth András: A hálózat nyújtotta képesség megvalósításának lehetőségei a Magyar Honvédség kommunikációs rendszerében. PhD-értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015.

⁴⁷ Initial CAOC Capability / Interim CAOC Capability / Integrated Command and Control.

⁴⁸ Multi-AEGIS Site Emulator (több AEGIS-helyszínt emuláló rendszer).

⁴⁹ Téczy Béla: i. m.

A *szolgálat tevékenysége, fő feladatai* a 2000-es évek elején jelentősen átalakultak. A belső fejlesztési kapacitásokat gyakorlatilag megszüntették, az informatikai tevékenységrendszer központjába az általános célú, központilag biztosított szolgáltatások, az elszigetelt ágazati, szakmai informatikai rendszerek egységes rendszerbe integrálása és az ennek feltételeit biztosító informatikai infrastruktúra kialakítása, továbbfejlesztése került.

A híradó- és informatikai fejlesztések irányítására 2001-ben a HM Technológiai Hivatal keretében Híradó és Informatikai Programiroda jött létre. Az informatikai fejlesztések felső szintű döntéstámogatására 2004-től a HM-ben Informatikai és Hírközlési Alkalmazási Bizottság (HM IHAB) működött, amely azonban 2005-ig csak négy ülést tartott, majd működése szinte észrevétlenül megszűnt, és 2011-ben formálisan is megszüntették.

A *hosszú távú informatikai koncepciók* az időszak során folyamatosan változtak, fejlődtek. A HM Kollégiuma 2000 áprilisában fogadta el a honvédelmi tárca híradó- és a Magyar Honvédség informatikai rendszerének fejlesztési programját. 2004-re elkészült a Magyar Honvédség Informatikai Stratégiája (2004–2013), azonban ezt nem fogadták el. A honvédelmi tárca első, kormányzati előírásoknak megfelelő informatikai stratégiáját, amely a 2007–2009-es időszakra határozta meg az informatikai feladatrendszert, 2006 augusztusában hagyták jóvá. A stratégia kiemelt célja a tárca viszonylagos informatikai elmaradásának felszámolása, a vállalt nemzetközi kötelezettségek időarányos teljesítése és az informatikai terület szabályozórendszerének megújítása volt. A stratégiát 2007-ben és 2008-ban felülvizsgálták és jóváhagyták.

A 2000-es évek elején az *MH szakterületi informatikai rendszerei* változatlanul egymástól függetlenül, a szakterületi követelményeknek megfelelően, eltérő módon értelmezett és kódolt adatokra épülve, más alkalmazási területek számára nehézkesen, vagy egyáltalán nem felhasználható módon működtek. A kiemelt központi rendszerek közé tartozott a HM hatáskörébe tartozó közigazgatási ügyek intézését támogató, internetalapú Elektronikus Ügyintézés Támogató Információs Rendszer (EÜTIR), a Költségvetés Gazdálkodási Információs Rendszer és az MH Készenlét Fokozása Információs Rendszer (KEFIR). 2004-től működött a beszerzési eljárások nyilvántartását és a szabályozott adatszolgáltatást biztosító Katonai Beszerzési Információs Rendszer (KBIR). A tervekben szerepelt a Logisztikai Gazdálkodási Információs Rendszer (LGIR) kialakítása is, azonban erre az időszak során, források hiányában nem került sor.

A légierő vezetését az időszak során az Integrált Vezetés és Irányítás (ICC⁵⁰) rendszer támogatta, amelynek első változata a délszláv válság idején jelent meg az MH-ban. Az időszak közepétől az azonosított légi helyzetkép előállítás, a harcvezetés és fegyverirányítás támogatására az ASOC-rendszert a MASE váltotta fel.⁵¹ A szárazföldi haderőnemnél lényegében nem történt előrelépés a szakterületi tábori informatikai rendszerek, szolgáltatások kialakításában.

Az általános célú, központi szolgáltatások biztosítása – elsőként a magasabb vezetési szintek, majd a katonai szervezetek, csapatok számára – az időszak során a szakterület egyik központi célkitűzése volt. Ennek fontos összetevőjét képezte a 2000-ben telepített NATO Irodaautomatizálási Rendszer (NIAR), amely védett információcserét biztosított a NATO és tagállamai felső szintű politikai és katonai vezetésével, valamint elektronikus levelezési és belső használatra szóló webszolgáltatást nyújtott az arra jogosult felhasználók számára.

⁵⁰ Integrated Command and Control (teljes nevén: NATO-wide Integrated Command & Control Software for Air Operations), korábban Initial, majd Interim CAOC Capability.

⁵¹ Az ASOC-rendszer tartalék eszközként Kecskemétre került.

A központi szolgáltatások között alapvető szerepet játszott az elektronikus levelezés, az internetelés és számos szervezeti szintű, zárt intranetszolgáltatás. A szolgáltatások a felhasználók többsége számára elérhetőek voltak, azonban nem egységes rendszerben: az MH-ban több különböző levelezőrendszer, két (MH és HM) intranet, és különböző megoldásokkal biztosított internetszolgáltatások működtek. A szokásos irodaautomatizálási alkalmazások (szövegszerkesztés, táblázatkezelés, bemutató készítése stb.) Microsoft nagyvállalati szerződés keretében jogtiszta módon biztosítottak voltak.

Az *MH Vezetési Információs Rendszer (VIR)* koncepciójának kialakítása az időszak második felében kezdődött meg.⁵² Az MH VIR lényegében egy intranetes, portálapú megoldás, amely egységes rendszerbe integrálja a különböző informatikai rendszerek szolgáltatásait. Ennek hasonló megoldásokra épülő, de információ- és dokumentumvédelmi képességekkel kiegészített változata a minősített adatok feldolgozását is biztosító MH Védett Vezetési Információs Rendszer (VVIR). Az MH VIR egyik összetevőjeként, az elektronikus ügykezelés támogatására 2006-ban kezdődött meg az MH Elektronikus Iratkezelő Rendszer (EIR) fejlesztése, amelynek 2008-ban megtörtént a kísérleti üzemeltetése a Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központban, azonban részben az elektronikus hitelesítési képesség, részben más feltételek hiányában a tárca egészére nem terjesztették ki.

A szolgálat története 2010-től 2016-ig

A 2010-től 2016-ig terjedő időszak a felső szintű informatikai szabályozórendszer kialakításának, a szolgáltatás-központú megközelítés előtérbe kerülésének, az integrált híradó-informatikai szemlélet megerősödésének időszaka, amelyet a felső szintű irányítás egységesítése, az időszak vége felé a technikai háttér korszerűsítésének, fejlesztésének megindulása, valamint a logikailag elkülönülő, de egységes infrastruktúrára épülő szolgáltatási rendszerek kialakítása jellemez.

A *szakterület szervezeti, személyi erőforrásai* a 2010 utáni időszakra stabilizálódtak, az időszak elején megszületett az egységes felső szintű irányítás. Az informatikai szakemberképzés rendszere ismét megváltozott.

A *felső szintű irányítás* régóta várt integrációjára 2010 februárjában került sor: a HM Informatikai és Információvédelmi Főosztály Informatikai, Elektronikus Információvédelmi és Dokumentumvédelmi Osztályai, valamint a HVK Hadműveleti és Kiképzési Főosztály Híradó és Informatikai Osztályai a vezérkarfőnök irányítása alatt álló Híradó, Informatikai és Információbiztonsági Főosztály (2010. októbertől Csoportfőnökség) keretében egyesültek. Az Informatikai Osztály vezetője 2010-től Schildberger Péter ezredes volt, 2012-től a szakterületet Gerőfi Szilárd ezredes irányítja.

A *szakmai szervezetek körében* 2010 után két jelentősebb változás következett be. A Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ és más igazgatási, hadkiegészítési szervezetek bázisán 2011 novemberében létrejött az MH Hadkiegészítő és Nyilvántartó Parancsnokság. Az MH 43. Nagysándor József Híradó és Vezetéstámogató Ezred állományában 2010 márciusára feltöltötték és 2012-ben a SHAPE alárendeltségébe került a Nemzeti Telepíthető Híradó- és Informatikai Század.⁵³

⁵² Gerőfi Szilárd: Az új MH Informatikai Stratégia megvalósításának kulcsfontosságú feltételei. Honvédségi Szemle, 2015/4., 24–40.

⁵³ Deployable CIS Module (DCM-E), a NATO Híradó és Informatikai Csoport 3. NATO Híradózászlóalj alárendeltségében.

Az informatikai képzés, továbbképzés keretében a ZMNE-n (2012-től a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen) had- és biztonságtechnikai mérnök BSc szakon évente 2–7 új informatikus tisztt végzett. 2013-tól az informatikus tisztek alapképzése a katonai üzemeltető szak katonai informatika specializációján folyik. A szaktisztok magasabb képesítést az egyéves integrált katonai üzemeltető mesterszakon szerezhetnek.

A szakterület technikai háttere az időszak első felében összességében változatlanul rossz képet mutatott, néhány rendszerelem kivételével elavult, cserére szorult, alkalmazása és üzemeltetése viszonylag magas költségeket igényelt, alacsony hatékonyságot biztosított. A vízkárt szenvedett HM I. HIK fejlesztése 2012 végére fejeződött be, az újonnan beszerzett eszközökkel, rendszerekkel felszerelt központ átadására 2013 áprilisában került sor.

Az időszak technikai fejlesztéseinek középpontjában 2015-ig a *hálózati infrastruktúra fejlesztése* állt. 2010-ben megkezdődött a nemzeti titkos minősítésű adatok kezelésére feljogosított hálózati infrastruktúra kiépítése. 2013-ban az új HM I. HIK bázisán integrálták a HM és az MH korábban elkülönült informatikai hálózatait, bővült az informatikai hálózat alapját képező országos mikrohullámú hálózat és a budapesti optikai hálózat kapacitása.

A korábbi időszak forráshiány miatt elmaradt technikai fejlesztéseinek megvalósítására 2015 végén *komplex informatikai fejlesztési program* indult, amely mintegy 15 alprojektet foglalt magában. Ennek részeként folytatódik a hálózati infrastruktúra fejlesztése; az amortizálódott eszközök modernizálása, cseréje; az informatikai biztonsági és kibervédelmi képességek technikai feltételeinek megteremtése; valamint a szükséges kiszolgáló- és alkalmazói szoftverek, licencek biztosítása. A program 2020-ban zárul, azonban a tervek szerint jelentős része 2018-ig megvalósul.

A *szolgálat tevékenysége, fő feladatai* 2010 után egyre jobban összekapcsolódtak a híradó szakterület tevékenységével, feladataival, megerősödött a szolgáltatás-központú integrált híradó-informatikai megközelítés, amely megjelent a szabályozórendszerben, érvényesült a szolgáltatásokat nyújtó szervezetrendszerben, és alapját képezte a megindított fejlesztési projekteknek.

Az időszak közepén megújult az *MH teljes felső szintű informatikai szabályozórendszere*. 2013-ban megjelent az Összhaderőnemi Híradó és Informatikai Doktrína, 2014 nyarán az Informatikai Szabályzat,⁵⁴ 2014 őszén pedig a 2014–2024 időszakra szóló Informatikai Stratégia.⁵⁵ Emellett 2013-ban kiadták az MH Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózata (MH KCEHH)⁵⁶ békeidejű üzemeltetését és a központi szolgáltatások igénybevételét szabályozó HM utasítást,⁵⁷ 2014-ben pedig az ennek részletes szabályait tartalmazó szakutasítást.⁵⁸ Ezzel kialakultak az informatikai (és ezzel együtt a híradó) szakterület tevékenységének korszerű szabályozási keretei.

⁵⁴ A honvédelmi miniszter 39/2014. (V. 30.) utasítása a Magyar Honvédség Informatikai Szabályzatának kiadásáról.

⁵⁵ A honvédelmi miniszter 58/2014. (IX. 10.) HM utasítása a Magyar Honvédség Informatikai Stratégiájának kiadásáról.

⁵⁶ Lényegében az MH híradó-informatikai infrastruktúrája és központi szolgáltatórendszere.

⁵⁷ A honvédelmi miniszter 55/2013. (IX. 13.) HM utasítása a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének szabályairól.

⁵⁸ A Honvéd Vezérkar Híradó, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökség csoportfőnökének 11/2014. (HK 6.) HVK HIICSF szakutasítása a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének részletes szabályairól.

A szolgáltatás-központú megközelítésre építve az időszak során kialakult az egységes infrastruktúrára épülő, de *logikailag egymástól elkülönülő szolgáltatási rendszerek* elgondolása, és megkezdődött létrehozásuk. Ezek a honvédelmi ágazati, közigazgatási tevékenységet támogató MH Döntés Támogató Információs Rendszer, és a műveleti tevékenységet támogató MH Művelet Támogató Információs Rendszer.⁵⁹

A fenti rendszerek híradó-informatikai alapját az MH Vezetési Információs Rendszere (MH VIR) és az MH Védett Vezetési Információs Rendszere (MH VVIR) képezi. Szélesebb felelősségi kört magában foglalva a két rövidítés kifejtése is változott (MH Vezetési és Irányítási Rendszer, illetve MH Védett Vezetési és Irányítási Rendszer), tükrözve ezzel a két testvérszakterület, az informatika és a híradás egy rendszerben történő kezelését. A szolgáltatások fejlesztésének részét képezi az Elektronikus Iratkezelő Rendszer (EIR) és az Elektronikus Hitelesítő Alrendszer (EHIAR) fejlesztése, bevezetése.

Az időszak egyik jelentős eredménye volt a *Költségvetés Gazdálkodási Információs Rendszer verzióváltása*. A 2010-ben új (SAP) technológiai alapokra helyezett rendszer szolgáltatásainak hatékonysága javult, kibővült a toborzást támogató modullal, 2015-ben pedig megkezdte működését az önkéntes tartalékosok és munkáltatóik számára az elektronikus ügyintézés lehetőségét biztosító Ügyfélszolgálati Rendszer.

A korábban indított beszerzési eljárás eredményeként a Magyar Honvédségben 2010-ben megjelent a *Rheinmetall C2 szoftverrendszere*,⁶⁰ amelynek rendeltetése a meglévő infrastruktúrán⁶¹ működő, zászlóaljharccsoport tábori vezetési-irányítási képességének biztosítása volt. A szoftverrendszer technikai és alkalmazói követelményeknek megfelelő kialakítása azonban nem járt sikerrel, így a tábori C2 képesség kialakítására 2016-ban hazai bázison új fejlesztési projekt indult.

ÖSSZEGZÉS

Az informatikai szolgálat 50 éve a magyar haderő igényeihez, követelményeihez, valamint a haditechnikai fejlődéshez igazodó folyamatos változások, áldozatos munka, sikeres és kevésbé eredményes tevékenységek története, amely egyelőre még részeiben sincs kidolgozva, megőrkítve, a hadtudományi szakirodalomban ma még feltáratlan. Közhelynek számít, hogy a múlt ismerete, a jelen megértésének és a jövő építésének alapvető feltétele. Hasonlóképpen általános kötelezettség elődeink emlékezetének megőrzése, mert tevékenységük nélkül ma nem tartanánk itt, munkánk az általuk lerakott alapokra épül. Az informatikai szakterület a múlt század közepének lyukkártyás adatfeldolgozásától jutott el a még napjainkban is gyorsuló ütemben bővülő információtechnológiai korszakba.

Az informatikai szolgálat története a Magyar Honvédségben több szakaszra tagolható. Az első, alapozó, útkereső lépéseket 1971-től az elektronikus számítógépek elterjedése és a nagy rendszerépítések időszaka követte. 1981 után a személyi számítógépek megjelenése és elterjedése az MN-ben alapjaiban változtatta meg a számítógépes fejlesztés és alkalmazás jellegét, feladatait. A rendszerváltást követően, 1990-től egy átmeneti időszak következett. Több alkalommal átalakult az informatika felső szintű irányítása, a mikroszámítógépek kiszorították az alkalmazásból a korábbi időszak nagy- és kisszámítógépeit. 2000-től

⁵⁹ Gerőfi Szilárd: i. m.

⁶⁰ INIOCHOS Vehicle Command and Control System (VCCS).

⁶¹ PK-1, PK-2, PK-3, PK-4 parancsnoki vezetési komplexumok, HIK/G mobil vezetési rendszerközpont, meg erősített kivitelű laptopok.

a NATO-követelményekhez, -megoldásokhoz történő alkalmazkodás, az informatikai szervezetrendszer jelentős változásai, a belső fejlesztési kapacitások megszüntetése és a széles körben biztosított központi szolgáltatások előtérbe kerülése által jellemzett időszak következett. Végül, a 2010 óta eltelt évek az egységes felső szintű irányítás, a szolgáltatás-központú megközelítés előtérbe kerülésének, az integrált híradó-informatikai szemlélet megerősödésének időszaka.

Az informatikai szolgálat történetének megírása még előttünk álló feladat, amelyhez mindenképpen hasznos lenne a még köztünk lévő volt kollégák emlékeinek összegyűjtése, dokumentálása, az irattárba, levéltárba nem kerülő szakmai dokumentumok, tárgyi emlékek összegyűjtése és egy „Informatikai/REVA Múzeum és Gyűjtemény” létrehozása. Ennek személyi, szakmai, pénzügyi és egyéb feltételeit megteremteni a mindennapok égető szakmai feladatai mellett természetesen nem könnyű, nem is mindig tűnik indokoltnak, azonban azt, amit ma elmulasztunk, holnap már nem lesz lehetőségünk bepótolni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A honvédelmi miniszter 39/2014. (V. 30.) HM utasítása a Magyar Honvédség Informatikai Szabályzatának kiadásáról.
- A honvédelmi miniszter 58/2014. (IX. 10.) HM utasítása a Magyar Honvédség Informatikai Stratégiájának kiadásáról.
- A honvédelmi miniszter 55/2013. (IX. 13.) HM utasítása a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének szabályairól.
- A Honvéd Vezérkar Híradó, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökség csoportfőnökének 11/2014. (HK 6.) HVK HIICSF szakutasítása a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének részletes szabályairól.
- Ált/210. A Magyar Honvédség Informatikai Szabályzata. Magyar Honvédség, Budapest, 1993.
- Geröfi Szilárd: *Az új MH Informatikai Stratégia megvalósításának kulcsfontosságú feltételei*. Honvédségi Szemle, 2015/4.
- Goza Jenő: *A Magyar Honvédség informatikai rendszerének fejlesztése, az adatmodellezés szerepe a fejlesztési folyamatban*. PhD-értekezés. ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, 2003.
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár, Magyar Néphadsereg iratai.
- Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Központi Irattár iratai.
- Kiss László Ferenc: *Az MH Anyagi-Technikai Informatikai Központról*. Katonai Logisztika, 1993/1.
- Téczy Béla: *Automatizált légi vezetés-irányítás, múlt, jelen, jövő*. Repüléstudományi Közlemények, 2004/különszám.
- Tóth András: *A hálózat nyújtotta képesség megvalósításának lehetőségei a Magyar Honvédség kommunikációs rendszerében*. PhD-értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015.